

20–21. БРОЈ БЕЛЕЖНИЦЕ



Своје (с лева на десно): Драган Стојменовић, Бранислав Димиријевић, Ана Јанковић, Горан Миленковић, Весна Тешовић, Милен Миливојевић; седе: Јелица Живковић, Виолета Стојменовић, Драгица Радејић, Слађана Ђурђекановић-Мирић

РЕДАКЦИЈА БЕЛЕЖНИЦЕ

Драги и поштовани читаоче,

Ти, заправо, гледаш у једну од слика десет дућих бурних година наших животиња, смештену у двадесет шарених бројева Бележнице, листића за библиотекарство, књижевности и културу.

Како је крећало, са бомбама, мемлом и одрумском, ишчином у мраку, у очају и страху, а наивно и бодро, са малом великом жељом да се говори и ствара, иако је и настављено – зла су друја, нове невоље вине иза свакоја уила, али култура некако, чудом, оистијаје. Околности и начини су друја, а људи и њихове нарави остали су исти. Странице листића уостили су: анализије иалеоиндустријској прада, уричану меланхолију иаланачке шромости, шракшаје о ираоницама, стихове о усамљеностима, старе фотиграфије, оледе о моралу, разговоре о књијама и читању, обимне библиографске ирилоје, културноисторијске бедекере, есејизирани шује, мудре и незграјне кришике, идеоло-

ијеме о информацијама, и још заборављене иодишњице, стиховане иолемике, ирошне маје, важна сећања, цивилизацијске и људске иројекције, ламентше и оишмизам. Разнобојно, каткад на штеју концепцију; иолифоно, на штеју звуку који је одастај да нађе иријашеља; идеје мудро, идеје младалачки занесено и ирошно.

И још госта речи о свему, и још госта мисли о свему...

У овој малој ириодној бележници међушим само шо – да се каже једно оиромно хвала свима онима који су (не онако како би шребало и морало, неи онако како је, у овој најезди некултурних, необразованих, моћних и у ииоме срећних, једино било мојуће), за културу, књију и библиотеку, за Бележницу, на иоклон дали своје време, своју иворачку снају и своју доброту. Надамо се да им се врашило.

Редакција

Живот библиотеке

Драган Стојменовић	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ИМПЛАНТАЦИЈА	4
Весна Тешовић	
ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА У СРБИЈИ - ИСКУСТВА И СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ	13
Драгана Милуновић	
БИБЛИОНЕТ 2009	19
СТРУЧНИ ИСПИТИ У БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНОЈ ДЕЛАТНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2005-2008	22
Јелица Живковић	
КОМЕ СУ ПОТРЕБНЕ СЕОСКЕ БИБЛИОТЕКЕ	25
Драгана Малић	
МОДЕРНЕ ДЕЧЈЕ БИБЛИОТЕКЕ: МОГУЋНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЕ	27
Нарциса Алексић	
ДЕТЕ И БИБЛИОТЕКА	31
Наташа Антонијевић	
ПРИЧА О СТАРИМ БИБЛИОТЕКАМА: ОД ИДЕЈЕ ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА	32
Марина Митрић	
ПЕРИОДИКА У ШКОЛСКИМ БИБЛИОТЕКАМА У СРБИЈИ	34
Славица Јанковић	
ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ ЗЕМУНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ	40
Драган Мрдаковић	
MONS AUREUS: ДВА НОВА БРОЈА	44

Шта се дешава

Саопштење жирија за доделу награде „Књига године борског аутора”	
КЊИГА О БОРУ И БОРАНИМА	45
Бранислав Димитријевић	
„НАГРАДА”	46
„КАФАНСКА ПРИЧА”	48
„ПОЕТИКА КОНКУРСА”	48
Весна Тешовић	
Драган Стојменовић (фотографије)	
ДАНИ КЊИГЕ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ БОР – У РЕЧИ И СЛИЦИ	51
Милен Миливојевић	
КА ОТВОРЕНОЈ КЊИЗИ	55
Сузана Мијић	
НОЋ МУЗЕЈА	56
ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА МАГИЈЕ - ВРАЧАЊЕ	57
Драгана Јовановић	
НЕКА БУДЕ У ПРВОМ ПЛАНУ СВЕТ КОЈИ РАСТЕ НА ДЕЧЈЕМ ДЛАНУ	60
Слађана Ђурђекановић	
Данијела Матовић	
Душан Кабић	
НАКОН ПЕТ ГОДИНА	62

Данијела Матовић	
РЕТРОСПЕКТИВНА ИЗЛОЖБА ДРАГИШЕ ОБРАДОВИЋА	65

Књиге, књижевност

Бранислав Димитријевић (преводацац)	
Џ. Д. СЕЛИНЦЕР: „ЈА САМ ЛУД”	66
Бранислав Димитријевић	
МИСТЕРИЈА СЕЛИНЦЕР	71
Милан Мирић	
ИЗ НЕОБЈАВЉЕНЕ ЗБИРКЕ БОРОВАЊЕ	75
Милен Миливојевић	
ВЕНКО ХРИСТОВ (1946-2009)	76
ЈОВИЦА ЂОРЂЕВИЋ (1954-2009)	77

На нашој стази

Весна Тешовић	
МИКЛОШ РАДНОТИ - СТОГОДИШЊИЦА РОЂЕЊА	79
Стеван Молнар	
О ПЕСНИКУ СА ПОВОДОМ	81
Момчило Станковић	
ЗАПИСИ О БОРУ И БОРСКОМ РУДНИКУ (20): У КОНЦЕНТРАЦИОНОМ ЛОГОРУ	87
Драгица Радетић	
ДОЖИВЕТИ СТОТУ	90
Драгољуб Ђуровић – Ђуша	
СТАРИ БОР – СЕЂАЊА (ОДЛОМАК)	98
Горан Миленковић	
ДОЛЕ	108

Прикази, читања, расветљења

Виолета Стојменовић	
ФУТУРИСТИ И МАНИФЕСТИ	110
Жарко Миленић	
ПОСТОЈИ ЛИ У ХРВАТскоЈ КРИТИКА ПРИЈЕВОДА	127
Витомир Теофиловић	
ТЕМАТСКИ ЛУК МИЛЕНА МИЛИВОЈЕВИЋА	130
Милен Миливојевић	
ПОЉУБИ РЕЧ	134
Весна Тешовић	
ДОКТОР ЗА ЛЕЧЕЊА ОД ПРАЗНИХ ПРИЧА	137
Драгољуб Ацковић	
ПИСАНА РЕЧ НА РОМСКОМ ЈЕЗИКУ И О РОМИМА	139

ИЗБОР БЕЛЕЖНИЦЕ	141
-----------------------	-----

Летопис библиотеке	144
--------------------------	-----

Ствари које су прошле

Милен Миливојевић	
КО МОЖЕ ДА СЛИКА ЖЕНСКЕ АКТОВЕ	145

Белешка

Владан Јеремич	
ТРАНЗИЦИОНА ПРАВДА	146

БЕЛЕЖНИЦА, часопис за библиотекарство, књижевност и културу

број 20–21, година 11, двоброј 2009. године

Цена: 200 динара; ISSN 1451–2378

Издаје два пута годишње; Тираж: 300 примерака

Издавач: Народна библиотека Бор, 19210 Бор, Моше Пијаде 19, За издавача: Весна Тешовић, директор Народне библиотеке Бор, Главни и одговорни уредник: Ана Јанковић, Редакција: Слађана Ђурђекановић-Мирић, Милен Миливојевић, Бранислав Димитријевић, Јелица Живковић, Драгица Радетић, Драган Стојменовић, Горан Миленковић, Виолета Стојменовић, Припрема и прелом: Александар Живуловић, Лектура и коректура: Виолета Стојменовић; Штампарија „Grafomed”

Телефони: 030/423-592 (директор), 458-120 (редакција); E-mail: nbbor@nadlanu.com, nbbor@ptt.rs.

Редакција Бележнице захваљује свима онима који су својим текстовима, саветима и сугестијама помогли да двоброј 2009. угледа светлост дана и буде овакав какав јесте.

Позивамо све оне који то желе и могу, да буду сарадници и у наредним бројевима.

Миклош Радноти

у литератури

Приредила: Ана Јанковић

...Али, има неко ко је записивао оно што се догодило, у име свих нас. Није бележио голе податке, говорио је сложеним језиком, а ипак су га сви разумели, прихвативши оно што је писао као истинит опис наших мука.

Једне вечери, крајем августа, на трећем лежају од мог спазих плаву свешцицу. На њу нико није обраћао пажњу, људи су вечерали, или се спремали за починак, а она је стајала, прашњава, заборављена као давна успомена. Прочитах, издалека, одштампану марку на корицама – „Авала 5“, а кад приђох, узех да сричем, због нечитког рукописа, име власника – Миклош Радноти. Било нам је забрањено и разговарати међу собом, некмоли држати луксузне стварчице као што је свеска, у којој се може описати наш логорски живот. Сетих се анегдоте из једног предратног омладинског часописа – неки немачки државник је рекао да му предоче две, било које, записане реченице, он ће у њима већ пронаћи довољан разлог да обеси писца. Сада су над нашим ујармљених главама, с бичем у рукама, бдели потомци тог немачког канцелара, а Миклош Радноти чувао је читаву свешцицу исписану стиховима!...

...За средишњу страницу свеске била је заденута дрвена мастиљава оловка с прикачинком ручне израде, од пилећих костију. Незграпан рукорад, из времена кад је песник, вероватно, имао неко прстенче или ланчић које је разменио за пола печеног пилета. Песник је имао помало нервозан, танак рукопис, није правио крмаче, иако је повремено морао да лизуће оловкино срце. Ја сам виђао, као штампар, изворне песничке рукописе – ту се ни сам ђаво не би могао снаћи! Стихови овде нису били

прецртани, исправљани, исписивани на маргинама или у прореду, како је уобичајено при напору изградње стиха. Можда је нељудски бол натерао песника да мисли читко и јасно? Или се трудио да у глави, најпре, створи нешто што ће се памтити, а онда преписивао одатле без грешака, у божанској пуности. Било је и прозних бележака, али мање читљивих, писаних ситним словцима. Уосталом, до читања ми није било. Прочитао сам, једино, заглавље с почетка, писано на четири језика – српском, немачком, француском и мађарском: „Овај нотес садржи песме мађарског песника Миклоша Раднотија“.

Уздрхтах, прочитавши тај полиглотски запис – био је сличан завештању.

Затворих свеску и излетех из бачке, пазећи да ме не примети ко од стражара. Запитах једног колегу где се сада налази Радноти.

- Онај ћутљивко? Шта ће ти?

- Оставио је свеску, тамо, на лежају. Однео бих му, да је не изгуби.

- Седи на престолу.

Нисам морао ни да питам где је. „Престолом“ или „фотељом“, како кад, звали смо, иронично, један ћелав камен са обронка шуме, на строј ивици планине, одакле је пуцао широк поглед на околни крај. У прво време сви су се трудили да уграбљен слободан трен проведу гледајући у живописни крајолик, али, после недељу дана, бескорисна новост им дојади, и само се Радноти и даље осамљивао тамо, нарочито увече, после вечере.

Одог до њега.

Већ и сам изглед тог човека ме је збунио. Нисам дотле обраћао пажњу на њега, разговарали смо сасвим мало, углавном док смо, уз успон, гурали вагонете. Знао сам да су га два пута пуштали у кући, па опет враћа-

ли на принудни рад, због чега су му многи потмуло завидели, а од чега је по његово психичко стање било више штете него користи. Кад слутиш муку, најбоље ти је одслужити до краја, све остало је фатално заваривање. Једном ми је показао фотографију своје жене, црномањасте лепотице кратке косе и оштроугластих црта лица. Причао је, кад би био боље воље, о боемским данима у Пешти, а неки који су га, понављали више него ја, говорили су да је одрастао без оца, да су га у породици терали да буде трговац, али да је он више волео да тешко живи од писања и превођења. Говоркало се да зна више светских језика, да су га из управе неколико пута звали да им протумачи неки компликован параф или израз, иако по струци није био правник. За његов прави позив знало је врло мало људи – нешто другова из младости, а и они су, као припрости људи, о песничком умећу имали сасвим мутну представу. Сликара је за такве људе био молер или фотограф, вајар – столар или колар, музичар – певач или свирач, а шта је могао бити худи песник? Мени се увек, тамо у гомили, чинио обичним сужњем. Један од нас, то је све. Сада ми је изгледало као да на престолу, изможден бригма, седи владар остао без краљевства и наде. Можда га није требало реметити. Помисли да сметам допринесе и његов покрет – нагло се исправио, припијен леђима уз стабло, од чега се ивица његове браде забодје у ваздух, а гркљан на врату испадје као коштана гука. Нагло је уздахнуо ваздух, кроз ноздрве, и пригушено јекнуо. Скоро костур, али у том бескрвном костуру трајно се настанило наслеђено племство.

Да, изгледао је као неко кога не треба узнемиравати, јер је дубоко усредсређен на безизгледан посао. Да је при себи имао цигарету, сигурно би пушио. Гледао је, доле, леђима окренут логору и мени који сам прилазио. Испод нас, расуле су се сеоске кућице, а на ободу села сабрало се малено гробље начичкано натрулим дрвеним крастачама, с једном скрушеном капелицом, јединим кровом преос-

Миклош Радноти у критици

Патња има једну границу иза које више не стимулише литературу; ту границу прекораче само ретки, изузетни писци. У недавној прошлости југословенске књижевности тај корак је учинио Иван Горан Ковачић својом *Јамом*; у исто то време, у домену мађарске књижевности учинио га је Miklós Radnóti (Миклош Радноти).

И један и други фиксирао је, средствима поезије, мрачњаштво свога времена. И један и други супротставио је мрачњаштву револт култивисаног човека. И један и други сведочио је при том себе, свој страх, свој ужас, своје згражање, своју немоћ и несвест, најзад и своју смрт, предвидевши је визионарски и описавши је онако како ће се догодити, а дочекавши је онако како је већ била описана.

Разлике међу њима, разуме се, постоје – и индивидуалне и судбинске. Иван Горан Ковачић је бујан, Миклош Радноти сложен. Иван Горан Ковачић живописан, Миклош Радноти прецизан. Први стиже од покушаја до зрелости у скоковима, други замишљеним корацима. Горан се страсно утапа у ослободилачку борбу свога народа бремениту страдањима; Радноти, у чијој земљи нема организоване масовне борбе, прима на себе страдања и оцењује их. Но управо због тога што су тако различити, јер конвергентни са одређеном средином и ситуацијом, они у једном тренутку, скоро истом, постају најљудскији, дакле и најпоетскији говорници на својим језицима.

талим нашој мртвој браћи и сестрама, том делу изгубљеног човечанства. Сада је читава долина била осветљена сунцем које још није запало за планину, док смо ми непобитно остајали у сени надоласеће вечери. Игра светла учинила је да помислим како нам је тај, доњи свет, одавде, постао близак, као на испруженом длану планине која је, заправо, тело неког окамењеног цина. Није приметио да прилазим, па сам се закашљао.

Радноти, посматран посебно, као да је за своју улогу – улогу жртве и жртвеног сведока – био предодређен. Када се крајем 1994. године суочио са неминуошћу смрти он је већ био блиски и јавни њен познаник.

*Умрла ми мајки, оцаи, браћ-близанац,
сестрица моје жене, њена шејка и
муж њен*

*Умрли су многи и изненада,
У сну, ако смо многи вечерали,
Чујемо како им у гробу, љуцкешајући,
још расићу ноктии и шишићећи клијају
власи.*

писао је 1933. године у песми „И окрутан“ (*És kegyetlen*); а његова мала књига аутобиографске прозе, настала 1939. и названа *Месец близанаца* (*Ikrek háva*) даје прецизан извештај о смрти и њеном сазнавању у току једног детињства.

Прецизан... Ту реч смо употребили већ по други пут у вези са Раднотијем. Она у његовом случају не значи ни одсуство маште ни метафоричног изражавања ни разиграних формалних тражења. Најмање пак значи осушеност осећања. Радноти је сав од осећајности – осећајности здраве, мушке, окренуте свету, природи, љубави, спокојству у дому у коме

*жена шејка њо соби уз лаки шушањ
хаљине.*

Израз *прецизан* значи овде управо то: да Радноти своје иманентно осећање смрти и неминовности сопствене погибије не патетизује у неку искључивост, него је конфронтира са ра-

- Радноти, оставио си у бараци, на лежају, свеску...

Он немарно баца поглед према мени:

- Хвала, Холендер, нисам је заборавио.

- Али, неко би је могао узети.

- Које је она потребна? – сажално се насмеши он. – Ту су неки стихови...

- Нису само стихови – шапнух. – Има ту и записа, вероватно о логор-

дошћу живљења, у име које он о њој и просуђује, дајући и једноме и другоме равноправно место као што га имају у стварности. Отуд и у његовим последњим песмама, писаним у логору и са слутњом неповрата, оних ватрених изјава љубаве и љубавне жудње и оних проосећаних слика моћне природе.

Читава његова поезија – опус око 200 песама – представља праћење у стопу и бележење тога смеђивања смрти и живота, у име живота, у свести једног човека. Праћење и бележење савесно, сконцентрисано, дневнички сажето – није случајно што испод сваке Раднотијеве песме стоји датум њеног настанка. Све што је доживео – смрт родитеља и сазнање да је својим рођењем усмртио мајку и брата-близанца; усамљеност детињства; полете интелектуалног сазревања; љубав према жени; ужас од фашизације Европе; радости стварања; прилазак политичкој левици; заплону своје књиге; кратки предах једног париског путовања; логоре и мирење са смрћу сред најстраснијег осећања живота – све је то записао у својем јединственом поетском делу, онако како је и онда када је доживљавао, увек аутентично, како доказују подударна читавих склопова речи па чак и имена у песмама и у аутобиографском *Месецу близанаца*. По том поступку, по вољи да се покрети живота и свести једнога човека – себе – до танчина верно репродукују, Радноти је најопштији, а по нивоу тога општега најзначајнији песник мађарског народа у доба фашизма.

У тој општости има један парадокс: Радноти је био изопштеник свога народа у своје време, свакако зато што

ском животу.

- Да – промрмља он. – Набацао сам неке податке, голе чињенице, без вредности...

- Али, ако пронађу свеску?

Он је узе, прелиста, при чему странице прхнуше као лепеза, и пронађе странице исписане прозом. Није их било много. Истрже их. Учиних покрет као да бих га спречио, али се уздржах. Исцела белешке у парампарчад и пусти их низ

је био јеврејског порекла. Кажем *свакако*, јер ни у једном предговору његовим делима, ни у једној студији о њему нисам нашао тај податак исписан – свугде се само констатује да је неколико пута био одведен на присилни рад, последњи пут у Србију, одакле се вратио још само зато да буде убијен, метком у главу, у једном од оних стравичних транспорта полумртвих који су се последњих месеци 1944. године вукли по трасама повлачења немачке војске. Да умре дакле као роб који је постао неупотребљив; али зашто је учињен робом, о томе се гласно не говори.

Има у том прећуткивању данашње мађарске критике тешко објашњиве, у сваком случају нечисте намерности. Али има и извора нетачног посматрања. Само Јевреј у фашизованој Европи имао је разлога већ 1936. године да узвикне, самом себи:

Ти само шејтај, на смрти осуђени!

и да унапред своје будуће године, и њихове плодове, закалему сазнањем о неизбежности свога мартирijума. А управо то строго, рано зачето сазнање навикло је Раднотија да мимоилази ступице приватних штимунга, те да се доследно, и до последњег дана скоро, посвети фиксирању стања поробље-

стену. Папирићи полетеше као крилати.

- То смо решили – рече Радноти.

Поћутасмо, за тренутак. Заустих да га упитам зашто је то учинио, али ми се питање чинило бесмисленим. Ништа није стајало између нас и пропасти, па је и овај чин извесног поништења значајно доста. Уосталом, није бадио песме.

Он, у међувремену, пребаци свеску из једне у другу руку, савивши је као фишек. Не знам зашто, уплаших се да ће и њу бацити. Зато упитам:

- Хоћеш ли нешто да ми прочиташ?

Иако ми до поезије, искрено речено, баш и није било.

- Врло радо. Касније.

- Ако не сметам...

- Не, не, баш ми је драго што си

ног човека – још и у оној бележници купљеној у логорској кантини са ћириличким натписом „Авала“ коју су му пронашли у џепу приликом ексхумације његовог леша. И управо то строго сазнање оспособило га је да се осами, загледан тврдо у себе, живећи „чисто као људи снежних крајева“; да се оради и узвиси над мађарску литерарну практику свога времена, у главном дезоријентисану, или прљаву од иредентистичког лудовања или ништавну од мондених и приватних иживљавања. Оно га је оспособило да тако опште и дубоко изрази осећање човечног човека у фашизму Мађарске.

Друга је ствар што Радноти од свога порекла – иако је оно имало и те како стварних последица у његовом животу па га је коначно и убило – није првио ни жалопојке ни мит, што га у песмама ни поменуо није. То је, мислим, разлог више да то порекло сад нагодно нико не прећуткује. Радноти је припадао једној генерацији мађарских Јевреја која се потпуно асимиловала са својом средином и са њом изједначила своје интересе. Он је био напредан интелектуалац који је увреде што су му их наносили тумачио друштвеним узроцима. И, изнад свега, он је био

дошао. Остани, да попричамо. Ти си штампарски радник?

- Причао сам му, затим, о себи, о свом удесу, о томе како сам доспео овамо, о томе да не знам шта се догодило са мојом породицом, и да су, судећи по вестима које штуро допире из тих крајева, скоро сигурно у логорима смрти.

- Да – рекао је Радноти. – Живимо у време кад човек убија другог човека без разлога, кад у томе, штавише, ужива.

То је, нажалост, било тачно.

Видиш, Холендер, нисмо могли да схватимо ову земљу, а можда ћемо кости оставити у њој.

Зар би помогло и да је схватило?

- Помоћи нема – рече он. Ипак, повремено, помислиш да постоји нешто... Не само овај залазак. Ре-

суптилан песник и снажан човек који је умео да апстрахује личне недаће до њихових најосновнијих, од условности времена чистих, само људских облика ужаса пред неправдом и револта против неправде. Као сви велики песници, гледао је у будућност и имао смелости да каже, још 1934, када му је било свега 25 година:

Размисли! побуниш ли се
славиће те људи нових времена
и с бучном вером претресаће ти живот;
поднеће рачун о твом животу и сину
предаће
успомену твоју, да му пример, чврсто дрво
буде, на које ће моћи да се успуже
слабачки пород!

У таквом споју најличнијег и најопштијег, најиндивидуалнијег и најсвељудскијег, Миклош Радноти се испео, „стрмом стазом“, до својих последњих, вероватно најбољих песама, до врхунаца мађарске поезије, уз Шандора Петефија, Ендре Адија и Атилу Јожефа.

(Александар Тишма, „Миклош Радноти: 1909–1944“ из књиге: Миклош Радноти, *Стрмом сџазом*, превод Данило Киш, фототипско изд. из 1961, Нови Сад, Форум, 2009)

цимо, свештеник који, ту и тамо, на тајним местима оставља краставце, паприке и парадајз, за нас.

- Чак и Немци знају за то – рече он са одобравањем. – Више се и не љуте, труде се да то не виде. Чудан поп, наговорио је и сељаке, па сад на ободима шуме можеш да пронађеш парчад непотребне одеће, и јестива. Али, будимо искрени, од тога нема велике користи. Штавише, ономад су се двојица побила око венца паприка. Беше ли око паприка или око краставаца?

- То је небитно – рече он. – Ја и нисам говорио о њима, недостојним дара, него о ономе ко оставља дарове за друге. То је наизглед ситница. Али, ситнице могу да одрже дух.

Он уздахну:

- Сам не могу да пронађем тако рећи ништа за јело, неспособан сам

Миклош Радноти у Бору

Песме преведене и објављене у овој књизи потичу из масовне гробнице у селу Абда на крајњем северозападу Мађарске. Приликом екшумације, после рата, оне су нађене у стражњем џепу панталона на једном од двадесет два тела људи убијених пушчаним и револверским меџима, претежно у потиљак. Тело под бројем 12, у чијем је стражњем џепу панталона нађена свешчица са ћирилички одштампаним насловом "Авала 5", идетнификовано је као леш др Миклоша Раднотија (Миклос Радноти), а песме уписане у ту свеску као последња остварења овог мађарског песника.

Свеску је Радноти купио у Србији, у Бору, од једног сељака, и све у њој садржане песме нарисао је као принудни радник у борском руднику за време окупације, што објашњава и осмишљава њихово објављивање на српском језику бригом Народне библиотеке у Бору.

Радноти је у Бор доспео 1. јуна 1944. године као припадник такозване радне службе, у коју је Хортијева, па затим Салашејева Мађарска мобилисала Јевреје да би, исцрпљујућим радом у ратним подручјима, самлела њихову живу

снагу и евентуални отпор. У овом случају она је послала 1500 тих својеврсних робова на послугу немачкој организацији "Тодт", у замену за испоруке бакра и хрома, које нису никад уследиле. Они су градили пругу, која неће бити изграђена у току рата. Али, главна сврха њиховог одашиљања у удаљену Србију била је, ипак, постигнута: без одговарајуће хране и без довољно одмора у баракама пуним вашију и стеница, мучени су тешким физичким послом, коме већина није била вична ни дорасла, кажњавани за прекршаје кундачењем, везивањем и стрељањем.

Раднотију је ово био већ трећи наврат присилног рада и он му се подвргао са осећањем катаклизме...

... У Бору се Радноти утопио у безимено робље, не свративши на себе никакву посебну позорност. Крхке телесне грађе, али здрав, некад страстан планинар, смучар и веслач, одолевао је како-тако тешким условима рада у логору, али је слабио. Није имао новаца, ни вредносних ствари којима би обезбеђивао допунску ишрану уз лошу и изгладњујућу логорску храну, нити је, као човек књиге и мисли, умео да се укључи у трампу и црну берзу, која је

у свим логорима, слично корову на буњишту, бујала. Сем двојице-тројице упућених, нико од његових сулогораша, а да о стражарима и не говоримо, није знао да је тај роб, што тегли прагове и шине посрћући под псовкама и ударцима, један од најзначајнијих мађарских песника...

... Ту, изнад Жагубице, чије је име забележио уз датуме настанка песама, у стешњености логорског кревета на спрат, у неком кутку, на трави, где се издвојио удова обамрлих од напора и исцрпљености, настајали су његови најлепши и најпотреснији стихови, најлепше и најпотресније песме мађарске књижевности у том њеном драматичном тренутку обрачуна и плаћања за мегаломанске заблуде. Све су оне, увериће се читалац, делови једног непрекидног лирског извештаја о страдању и суочавању са страдањем, о откинутости од живота и његових аркадијских радости у стварању и зрењу; једно усамљеничко, али видовито, загледање дна епохе фашизма у последњим његовим трзајима.

(Из предговора "Последње ђесме Миклоша Раднотија" Александра Тишме, у књизи: Миклош Радноти, Борска бележница, ђревео Данило Киш, Народна библиотека, Бор 1979)

да уберем чак и дивљу јагоду. Али, то што знам за такве поступке, помаже и мени, учини ми се да нисам напуштен, да ме можда и тамо, у Мађарској, неко чека.

- Мислиш на жену? – упитах, јер нисам умео да мислим уопштено, као он. – Заборави. Ако немаш с њом деце, боље је заборавити.

Сматрао сам да је, овде, најбоље направити оштар рез са оним претходним животом. И ја сам забравио на моју Туби. То је једина лековита ствар – мозак на отаву, бистар поглед у неразмрсиву петљавину коју носи сакодневица, све напоуре усредсредити на то да преживиш. Али, он као да ме није слушао.

Не иде то увек лако са заборавом, Холендер. Постоје различита времена, друкчији дани и ноћи.

Каткад је заборав скоро природна ствар у ходу времена, а онда време успори ток, застане, набуја и обруши се натраг, најпре као цунами који руши све пред собом, а затим се уматичи, ујезери, ствара мртвају и до смрти пече као гризлица.

Е, помислих, невољнице, кад си дотле стигао, није чудо што се осамљујеш.

Загледасмо се, као по договору, обојица, у сеоско гробље испод нас.

- Шта би волео да ти пише на крсту, Холендер?

- Нисам о томе размишљао.

- Реци што ди прво падне на памет.

- Не знам. Можда „омаче се“ или „еззнуше ме“ или „ко би рекао“, или само, како оно кажу Срби, „јеби га“...

- Да – осмехну се песник. – То су врло добра решења. А још је и боље без њих. Шетао сам, некидан, тамо. Шта све људима не пада на памет. Невешта слова која спира росуља и брише устока.

Остали смо те вечери, на стени изнад провалије, до касно у ноћ, ја и песник Радноти. Причао је много, али ја сам упамтио само понешто.

- Исувише је много ниткова, Холендер – говорио је он. – Исувише их је. Понекад ми се чини да је једина драгоценост нашег положаја у томе што увече можемо да изађемо испред бараке и гледамо у умируће сунце...

(Владимир Јајличкић, Hollander, Свећлост, Крајујевац, 2006, 196–203)